

Вороненко О. М.*

**ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

У статті зосереджуються увага на можливостях використання педагогічних засобів з громадянського виховання учнів у сучасних загальноосвітніх школах.

Проблема формування та становлення громадянського виховання є життєво важливою для утвердження громадянського суспільства. Адже сучасне суспільство для повноцінного свого функціонування потребує соціальної адекватності своїх громадян, які достатньою мірою орієнтуються в суспільних процесах і можуть усвідомлено визначати в них власне місце та діяти з користю як для суспільства, так і для себе. Нині, коли відбувається активна демократизація держави, громадянське виховання є одним із найважливіших завдань, які розв'язує система освіти. Формується національна демократична держава, і однією з передумов її існування є лояльний до держави громадянин, який дотримується демократичних цінностей та настанов у своїй поведінці.

Зараз перед школою стоїть складне і відповідальне завдання – сформувати в учнів комплекс громадянських якостей, глибоке розуміння ними належності до українського народу, до своєї Батьківщини, внутрішню потребу й готовність відстоювати та захищати її інтереси, реалізовувати особистісний потенціал на благо зміцнення української держави. Громадянське виховання ґрунтується на ідейному багатстві народу, його морально-етичних цінностях, виховній мудрості. Щоб діти стали творцями своєї держави, необхідно, аби вони за час навчання в школі міцно засвоїли духовність, культуру рідного народу, глибоко пройнялися його національним духом, способом мислення і буття [2].

Особлива роль у вихованні громадянина України належить урокам української мови. Адже вивчаючи саме цю дисципліну, дитина пізнає, осмислює та сприймає світ, знайомиться з усіма галузями життєдіяльності свого народу, засвоює його духовні й душевні якості, риси характеру.

Питання виховання особистості як громадянина своєї держави піднімали в своїх наукових працях ще філософи античного світу: Сократ, Платон, Аристотель. Проблему громадянського виховання досліджували філософи і педагоги, психологи і соціологи на різних етапах розвитку суспільства. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях різні аспекти громадянського виховання представлені в роботах О. Вишневського, П. Вербицької, О. Сухомлинської, П. Ігнатенка, Л. Крицької, В. Кременя та багатьох інших.

* **© Вороненко О. М.**

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

На сучасному етапі духовного відродження особливої актуальності набуває педагогічна спадщина В. Сухомлинського, оскільки педагог не тільки розкрив зміст поняття «громадянськість», але й обґрунтував шляхи її формування [6, с. 124].

Метою статті є розкриття особливостей використання педагогічних засобів з громадянського виховання сучасних учнів на уроках української мови.

Громадянське виховання – процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, яка дає можливість людині відчувати себе морально, соціально, політично, юридично дієздатною та захищеною. Воно покликане виховувати особистість чутливою до свого оточення, долучати її до суспільного життя, в якому права людини виступають визначальними [1]. Звідси «громадянськість» – багатоаспектне поняття. Це фундаментальна духовно-моральна якість, світоглядна і психологічна характеристика особистості, що має культурологічні засади.

Основною метою громадянського виховання суспільства, на думку І. Галицької, є почуття любові до Батьківщини, формування у людини моральних ідеалів суспільства, потреби в праці, яка буде йти на благо суспільства, прагнення до миру [3].

Такі характеристики громадянськості свідчать про визначальну роль світогляду особистості, на основі якого формується система її ціннісних орієнтацій, поглядів, переконань, усвідомлюється місце в суспільстві, визначаються обов'язок і відповідальність перед співвітчизниками, Батьківщиною.

Процес формування громадянськості на уроках української мови, на думку А. Лурія, охоплює кілька етапів [4]:

- діагностичний;
- організаційно-педагогічний;
- аналітико-рефлексивний;
- самоідентифікаційний;
- самокорекційний.

У громадянському вихованні застосовується система методів:

- переконання;
- наслідування;
- вправа;
- стимулювання;
- контроль.

Особливе місце в системі громадянського виховання належить бесідам про громадянськість, мета яких полягала «в тому, щоб донести до учня розуміння величчя, духовної краси, героїзму, благородства, відданості людини високим ідеалам і на цій основі утвердити почуття самоповаги й великої відповідальності за все, що він робить зараз і що належить йому робити в майбутньому», – вважає О. Пометун [5, с. 21]. Велике значення в змісті громадянського виховання займає формування культури поведінки особистості, що виявляється в скупності сформованих соціально значущих якостей особистості, що

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

ґрунтується на нормах моралі, закону, вчинків людини.

Українська мова як навчальний предмет несе надзвичайно важливу роль у громадянському вихованні: прищеплення почуття любові до рідної мови, осмислення загальнолюдських цінностей, виховання особистості з високим почуттям патріотизму. Для досягнення цих цілей у змісті української мови можна використовувати такий матеріал, як «Загальні відомості про мову» та дидактичний матеріал: вправи, диктанти, проблемні завдання і запитання, твори тощо.

У процесі навчання рідної мови слід широко використовувати конкретно-історичний матеріал, відомості про духовне багатство, козацьку звитягу, лицарські чесноти рідного народу; наводити яскраві приклади, які впливають на почуття і мислення учнів, пробуджують гордість за свій славний рід, формують вірність волелюбним заповідям предків. Це успішно вирішуються на уроках систематизації та узагальнення знань з основного курсу мови, а також на уроках розвитку мовлення, де учні удосконалюють власні мовленнєві вміння й навички, створюючи діалоги на запропоновану тему, готуючи виступи до дискусій, складаючи усні твори, роблять вправи з редагування текстів, виявляючи власну правописну та стилістичну грамотність.

На уроках української мови, для виховання громадянськості учнів, важливим є вивчення рідного слова. Саме рідній мові В. Сухомлинський надавав головну роль у вихованні громадянина. Він підкреслював, що мова – то бездонна криниця, але треба дбати, щоб вона завжди була чистою і щоб багатство рідної мови було відкрито для дітей. Тому в школах вчителі привертають увагу учнів до мелодійності української мови, її різнобарвності. З цією метою використовували народні прислів'я, приказки, пісні, коласанки, лічилки, вивчаються символи, обереги України, основні закони нашої держави. Їхньою тематикою можуть бути: «Свою Україну любіть», «Моя Україна – червона калина», «Політична культура молодої людини», «Прапор, герб – ознаки держави», «Я – громадянин України», диспути «Чи задоволений я рівнем громадянськості» та ін. [6].

Важливість громадянської позиції вчителя обумовлено його роллю і місцем у системі формування особистості майбутнього громадянина, а саме, в тому що:

- учитель є втіленням і носієм духовної і моральної культури;
- педагогічна діяльність учителя обов'язково морально вмотивована;
- спілкування і взаємодія вчителя і учня обов'язково повинні мати високоморальний, гуманний, демократичний характер;
- саме вчитель цілісно впливає на особистість учня, що вимагає від нього емпатії, мистецтва оцінки іншої людини;
- саме вчитель має здатність (і повинен її мати) передбачати, оцінювати не тільки моральні наслідки своїх дій, рі-

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

шень, учинків, експериментів, а й подій, зрушень, реформ, що відбуваються в різних сферах життя країни (соціальної, політичній, освітній тощо).

Це, у свою чергу, вимагає від вчителя української мови такої організації в навчально-виховному процесі, який би дозволив всебічно впливати на формування особистості майбутнього громадянина.

Отже, саме у стінах школи відбувається соціалізація дитини та адаптація учнів до соціальної дійсності, тому громадянське виховання повинно стати серцевиною уроків української мови, ефективність яких залежить від реального визнання педагогами особистості учня як головної мети виховання, найбільшої цінності суспільства.

Література:

1. Андрух І. Громадянська освіта: з досвіду роботи // Директор школи. – 2002. – № 7. – С. 7–8.
2. Виховуємо людину і громадянина: навчально-методичний посібник / За ред. С. Бузова, О. Войтенка. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2006. – 128 с.
3. Галицька І. І. Інноваційні технології громадянського виховання. Проект «Я – ми – родина – Україна» // Виховна робота в школі. – 2005. – № 5. – С. 2–9.
4. Лурия А. Р. Этапы пройденного пути / А. Р. Лурия; под. ред. Е. Д. Холмской. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1982. – 184 с.
5. Пометун О. І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти // Рідна школа. – 2005. – Січень. – С. 65–69.
6. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори. В 5-ти т. – Т.3. – К.: Рад. шк., 1976.

*Горбачова Г. С.**

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ УМОВИ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ В МАЛОКОМПЛЕКТНІЙ СІЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ

У статті схарактеризовано систему роботи школи щодо формування в учнів навичок здорового способу життя.

Однією з найбільших проблем сьогодення постає збереження здоров'я громадян України. Важливість цього питання окреслена Конституцією України, яка найвищою цінністю держави декларує людину, її життя та здоров'я [6]. Актуальність проблеми виховання здорової нації підтверджується Законами України «Про освіту» [2], «Про дошкільну освіту» [3], «Про охорону дитинства» [4] і орієнтує педагогічну спільноту на впровадження здоров'язберезувальних технологій у сучасну педагогічну практику. У численних дослідженнях медиків, фізіологів, психологів, педагогів переконливо доводиться негативний вплив існуючої системи навчання на здоров'я та розвиток підростаючого покоління, робиться висновок про те, що ця

* © Горбачова Г. С.